

Obljetnice isusovačkih velikana Loyole, Ksavera i Fabera

Ratko Perić*

Sažetak

Članak želi biti svojevrsni prilog ovogodišnjim isusovačkim jubilejima. Red Družbe Isusove prisjeća se naime 450. obljetnice smrti svoga osnivača Ignacija Lojolskoga (1556), zatim 500. obljetnice rođenja znamenitoga misionara Franje Ksaverskoga kao i vrsnoga teologa i voditelja duhovnih vježbi Petra Fabera (1506). Autor u prvom dijelu daje pregled njihova života i rada. U drugom je pak dijelu riječ o karizmi i povijesti djelovanja isusovačkoga reda.

Ključne riječi: Družba Isusova, isusovci, Ignacije Lojolski, Franjo Ksaverski, Petar Faber, isusovački jubileji.

Uvod

Govor o isusovcima danas može izazvati dvije reakcije. Jedna je onih koji ih prihvaćaju sa simpatijom, koji su nešto lijepo čuli o njima, proučavali njihovu Družbu, družili se s nekim članovima toga reda. Druga je reakcija njihovih protivnika, koji su čuli za njih, a nisu ih nikada proučavali; znaju da su umni i učeni, ali i »jezuitski« prepredeni, hipokriti. Ja nisam među ovima drugima, nego među prvima: njihov sam gimnazijalac na Šalati u Zagrebu kroz četiri godine (1959–1963), kod njih sam učio klasične jezike, kod njih dozrijevao i maturirao. Bio sam s njima u nastavničkom zboru u Dubrovniku, Sarajevu, Rimu. Ispovijedao se kod njih u Sarajevu, Zagrebu i Rimu. Držali su mi duhovne vježbe više puta. Imam i sada pokojega bogoslova kod isusovaca u Zagrebu. Stoga nemojte se čuditi što sam se prihvatio ove teške teme o isusovcima. Moj predšasnik u Mostaru, dr. Petar Čule, preveo je i objavio preko tisuću stranica »Povijesti Isusovačkog reda«, u dva sveska 1941. i 1942. povodom četiristote obljetnice Družbe. Zašto ne bih i ja održao jedno predavanje o njima?! I sada smo, evo, u nekim obljetnicama. O domaćim isusovcima i njihovu djelu nekom drugom zgodom (predviđeno u Travniku u lipnju 2006).

* Mons. dr. Ratko Perić, biskup mostarsko-duvanjski i trebinjsko-mrkanjski. Članak je prošireno predavanje održano na Teološkoj tribini u Sarajevskoj bogosloviji 4. travnja 2006.

1. *Tri sveta velikana*

Ignacije Lojolski rođen je u Baskiji, Španjolska, 1491, prije petsto petnaest godina. Kršten je na ime Iñigo, po mjestu prozvan de Loyola, a od 1528. godine kao pariški student zove se Ignatius de Loyola: Ignacije ili Vatroslav. Otac ga je želio vidjeti na crkvenom putu, a on sebe na vojničkom konju sa sabljom u ruci, poput starije braće, osim brata don Piere. I kad je najviše uzrastao, nije bio viši od 1,58 cm. A duhovni uzrast teško je izmjeriti. Izučio je vojničku školu i s njome izvrstan bonton. Čitao je sve što mu je u ruke dospjelo. Iako se u mladosti smatrao katolikom, do vjere nije puno držao niti je živio daleko od grijeha, ali će priznati da nikada nije nikoga mrzio, niti Boga psovao. Istina je da se jednom s bratom don Piereom, kapelanom, upustio u karnevalsku noć i počinio nekakav »golemi delikt«, vjerojatno u onom mraku pretukao kakva značajna crkvenjaka. A ne znam ni što je taj crkvenjak tražio u onoj noći? Ignacije će oplakivati grijeha svoje mladosti gorkim suzama. Platonski se zaljubio u jednu damu koja je bila »staležom uzvišenija i od barunice i od vojvotkinje«. ¹ Bit će da je bila neka kraljeva kćerka. Svi su mu priznavali velikodušnost, nesebičnost, diplomatsku uglađenost. U obrani Pamplone topovsko mu je zrno jednu nogu slomilo, a drugu ranilo, 1521. ² Ranjenik se vratio kući u Loyolu. Trpio je neizrecive bolove. Molio se sv. Petru i pošlo mu je nabolje. Nemajući pri ruci viteških romana, dao se na čitanje »Kristova života« i životopisa svetaca. Oduševio se herojskim djelima i sam sebi govorio: »Sveti je Dominik učinio ovo, moram i ja. Sveti je Franjo učinio ovo, moram i ja«. Oduševljen božanskom osobom Isusa Krista, odlučio je njemu se viteški posvetiti i pohoditi Jeruzalem gdje je Isus živio, umro i uskrsnuo. Konačno se obratio ujesen 1521. — prije četiristo osamdeset i pet godina.

Odlučan u tome da pođe u Jeruzalem, 1522. godine svratio se u samostan Montserrat kod Barcelone, gdje je pred jednim benediktincem napismeno obavio životnu ispovijed. Tu je viteško odijelo zamijenio sirotinjskim, mač kao zavjetni dar položio pred Gospin kip, a konja darovao samostancima. Zbog neprilika morao je ostati u mjestu Manresi, gdje se odao pokori, bičevanju, molitvama; sedam sati ponekada dnevno molio na koljenima, a danima postio. Tu je i sastavio svoja iskustva u knjigu koja je kasnije nazvana *Duhovne vježbe* ³, za koju će sv. Franjo Saleški reći da je obratila više duša nego je u njoj slova. U prvom tjednu *Duhovnih vježbi* od trideset dana govor je o početku i temelju, gdje se čovjek odvrća od grijeha. U drugom je tjednu riječ o promatranju Isusa, uzora, gdje se čovjek obraća Kristu. U trećem se promatra Euharistija i Muka Isusova, nasljedovanje u poniženju i izrugivanju. U četvrtom se govori o preobraženju duše, ljubavi prema svima, u svjetlu Krista uskrsloga. ⁴ Duhovne su vježbe, najkraće rečeno, ispitivanje savjesti, is-

1 Ignazio di Loyola, u: *Bibliotheca Sanctorum*, VII, Roma, 1966, str. 678.

2 M. Korade — M. Aleksić — J. Matoš, Ignacije Loyola, u: *Isusovci i hrvatska kultura*, Zagreb, 1993, str. 8.

3 Hrvatski prijevod: I. Lojolski, *Duhovne vježbe*, Zagreb, 2001.

4 Vrlo dobar prikaz i konkretne duhovne vježbe po sv. Ignaciju, uz nauk Objave i Učiteljstva i mnoštvo ilustracija i primjera, napisao je I. Fuček, *Vojevati pod Kristovom zastavom*, Mihael, Split, 2000.

povijedanje i pričešćivanje.⁵ To da su *Duhovne vježbe* već gotovo stotinu godina prevedene⁶ na hrvatski i objavljene toliko puta nije čudno. Ali da su ih i Srbi objavili u Beogradu prije dvadesetak godina, i to u dva izdanja,⁷ pravi je fenomen.

Život u Manresi s čitanjem Kempenčeva *Nasljeduj Krista* pretvorio je Ignacija u pravoga mistika.

Zaplovivši iz Barcelone u Italiju, iz Rima je s apostolskim blagoslovom pape Hadrijana VI dopro do Venecije. Odatle lađom »Negronom« do Cipra, drugom lađom do Palestine. Posjetio je Jeruzalem, Betaniju, Betlehem, Jordan, mjesto Isusove kušnje, sa svim sjećanjima na Kristov život, smrt i uskrsnuće. U Svetoj je zemlji proveo mjesec rujan 1523. i još bi ostao i kuću sagradio da mu boravak nije zabranio franjevački poglavar koji je imao sve apostolske ovlasti. Zašto su ga fratri potjerali iz Svete zemlje, nigdje nisam uspio doznati. To isusovci sigurno znaju, ali nikomu ne kazuju. Ignacije je uvijek ostao pun poštovanja prema franjevcima, čak je imao fratra ispovjednika, fra Teodozija da Lodi, koji mu je rekao da se mora prihvatiti generalstva nakon što je dva puta jednodušno izabran.⁸ On je i nakon osnutka Družbe planirao vratiti se u Svetu zemlju, čak u jednom pismu desetak dana prije smrti govori o tome.⁹ Sve je ostalo *pium desiderium*.

Da bi ostvario što je naumio, odlučio se na daljnje studije. U trideset trećoj godini bacio se na latinsku gramatiku u Barceloni, zatim na studij filozofije i teologije na Sveučilištu u Alcali, pa Salamanci i konačno u Parizu, 1528. U ratu između Francuza i Španjolaca čak se širio glas da će Francuzi okrenuti Španjolce na ražnju. A Ignacije je išao pješke iz Barcelone u Pariz, gdje je na studiju proveo sedam godina. Svojim je *Duhovnim vježbama* dodao »Pravila istomišljenja s Crkvom« (*Regulae consentiendi cum Ecclesia*) da u katolicima ojača savršen posluš »Svetoj Majci Crkvi hijerarhijskoj«. Postigao je stupanj doktora filozofije ili *magister artium*.

Na Veliku Gospu 1534. sedmorica pariških studenata, među kojima Ignacije, Franjo Ksaver i Petar Faber, zavjetovali su se na Montmartreu (*mons martyr*) da će hodočastiti u Svetu zemlju i dati se u trajnu službu, u siromaštvu i čistoći, pod zastavu Kristovu. Ne budu li mogli za godinu dana poći, stavit će se Papi na raspolaganje, neka on odluči. Zaneseni su Isusovom istinom: »Što koristi čovjeku

Autor, profesor i penitencijar, u Rimu, četiri tjedna stavlja pod ove naslove: »Grieh je moj svagda preda mnom«; »Krista upoznati, zavoljeti, slijediti«; »Uz Euharistijskog pod Križem s Majkom Crkve«; »U trajnoj prisutnosti Uskrsloga«.

5 Vidi Ignacije Loyola, u: *Isusovci i hrvatska kultura*, str. 14.

6 J. Celinščak, *Duhovne vježbe sv. o. Ignacija Lojolskoga*, Sarajevo, 1910.

7 I. de Loyola, *Načela jezuita*, Mladost, Beograd, 11987, 21990. Tu su uključene ove knjige: Ignacijeva *Autobiografija (Hodočasnikovo pripovijedanje)*, str. 1–44; *Duhovne vježbe*, str. 45–117; *Duhovni dnevnik*, str. 119–140; *Konstitucije Družbe Isusove*, str. 141–196; *Pisma*, str. 197–212; *Misli*, str. 213–218; *Ratio studiorum*, str. 219–234. Predgovor je napisalo više autora, među njima i Zoran Đinđić, koji je s Frankfurtskoga sajma i donio neke od tih knjiga i ponudio ih izdavaču s riječima da će ići »ko halva«. Informaciju dugujem p. Vladimiru Horvatu, D. I.

8 G. De Rosa, *Gesuiti*, Roma, 2006, str. 37.

9 C. M. Martini, Sant' Ignazio di Loyola a 450 anni dalla morte, u: *Gesuiti, Annuario della Compagnia di Gesù*, Roma, 2006, str. 13.

ako sav svijet zadobije, a sebe samoga izgubi ili sebi naudi?» (Lk 9, 25). Budući da su bili bez glavara, rekli su neka im Isus bude glava družine; otuda Družba Isusova,¹⁰ odnosno »Družba prijatelja u Isusu«.¹¹

Godine 1535. Ignacije se teško razbolio, vratio iz Pariza doma i najviše vremena proveo u bolnici, slušajući jadikovke ljudi.

Godine 1537. došao je u Veneciju, gdje ga je zajedno s ostalim »isusovcima« zaredio za svećenika biskup iz Raba, Vincenzo Nigusanti, rodom iz Fana, 24. lipnja 1537, a mladu je misu slavio nakon godine i pol na polnočku 1538. u Svetoj Mariji Velikoj u Rimu.

Budući da nisu mogli poći u Svetu Zemlju, zbog rata između Venecije i Turaka, za Uskrs 1538. Ignacije je pozvao svoje sudrugove u Rim i ozbiljno odlučio utemeljiti novi Red, nazvati ga Družba Isusova. Sve su izložili Papi, »našem Vrhovnom svećeniku, Glavi Crkve, Isusovu namjesniku na zemlji«, stavljajući se potpuno njemu na službu, »spremni ići posvuda, k Turcima i u novi svijet, k Luteranima ili drugima, k vjernicima i nevjernicima«.¹² Papa je 1539. usmeno, a godinu dana kasnije i pismeno bulom »Regimini militantis Ecclesiae« (Za upravu vojujuće Crkve), odobrio Družbu Isusovu, s članovima koji su poznati kao »poveri preti peregrini« — siromašni svećenici hodočasnici. Njegovi će redovnici biti u službi Boga, Crkve i ljudi. Oni su poput drugih, ali ti doživotni zavjetovanici siromaštva, čistoće i poslušnosti imaju i četvrti zavjet, ravan ovima prvima, a to je poslušnost Svetom Ocu. Papa njima može direktno ravnati, poslati ih u bilo koju zemlju svijeta, Kinu, Bjelorusiju, Brazil, na Madagaskar, da otvore zavode za školu, sveučilišta, misije. Ignacijevi sudrugovi idu u misije po Europi, Aziji, Africi i Americi, on pak ostaje u Rimu razvijajući apostolat i pišući svojim pisma od kojih je očuvano preko sedam tisuća,¹³ što cjelovitih, što izvadaka.

Ignacije je »utemeljio« i neki ženski red, ali kako je na njih dvije–tri trošio više vremena nego na sve isusovce, ukinuo je te tri ženske družbe prije nego su se pravo i začasnile.¹⁴ Ipak je jedna položila isusovačke zavjete, princeza Ivana Austrijska, kći Karla V, poznata kao jedina »isusovka« u povijesti.¹⁵ Čuo sam da ima barem jedanaest ženskih kongregacija koje se drže Ignacijevih konstitucija, ali isusovci za njih ne znaju.

Želeći obnoviti Rim ne samo moralno nego i kulturno i znanstveno, utemeljio je *Collegium Romanum* 1551, prije četristo pedeset i pet godina. Okupio je naj-

10 *Ignacije Loyola*, str. 16.

11 V. Horvat, Isusovački jubileji u godini 2006, u: D. Majić (ur.), *Kalendar spomenica 2006*, Savski nart, 2005, str. 77–82.

12 G. Schurhammer, *S. Francesco Saverio S. J., l'Apostolo dell'Oriente*, Venezia, 1923, str. 30.

13 G. De Rosa, *Gesuiti*, Roma, 2006, str. 37; *Bibliotheca Sanctorum*, VII, str. 684, navodi šest tisuća sedamsto devedeset i pet pisama.

14 Informaciju sam čuo od nekih isusovaca, vidi također *Načela jezuita*, Beograd, 1990, str. 203: Isabela Roser »godine 1543, već kao udovica, došla je u Rim i položila je zavjete pod vodstvom sv. Ignacija 25. XII. 1545. Izabela se 1547. vratila u Barcelonu i stupila u samostan naše Gospe od Jeruzalema koji se držao franjevačkog pravila, gdje je i sveto umrla«.

15 G. De Rosa, *nav. dj.*, str. 41–42.

učenije isusovce kao profesore za sveučilište koje se kasnije prozvalo u čast Grgura XIII, njegova zaštitnika, *Università Gregoriana*, kojoj će se 1928. priključiti Biblijski institut i Orijentalni institut. Godinu dana kasnije, 1552, utemeljio je *Collegium Germanicum*, odgajalište klerika za njemačke krajeve. On mu je napisao zavodska pravila. U to je vrijeme pisao Konstitucije Družbe, Ustav koji do sada nije doživio nikakve ustavne promjene, četrismo pedeset i pet godina, velebno djelo kojim je želio da »njegova vojska može s najmanje troška ostvariti najveća dostignuća«. Vrhovni poglavar, doživotni general (*ad vitam*, ili barem *ad vitalitatem*), imenuje provincijale, poglavare, rektore sveučilišta i zavoda. Izabrani asistenti ili konzultori ne samo da generala savjetuju, nego ga mogu u krajnjem slučaju, saznavši kongregaciju, suditi i svrgnuti s vlasti. Nikada se to nije dogodilo s dosadašnjih dvadeset i devet generala. A evo kakva treba biti generalova osoba: »povezana i familijarna s Bogom u molitvi, krepostan čovjek, pun prave ljubavi i poniznosti i uzor podložnicima, mora obuzdati sve svoje strasti, biti pravedan i strog, dobrohotan i blag, velikodušan i jak, obdaren velikom inteligencijom i sposobnošću prosuđivanja, učenosti i razboritosti, tjelesno zdrav, dobra nastupa i prave dobi, te velike dobrote i ljubavi prema Družbi, zdravog suda i prikladne kulture«. ¹⁶ Dvadeset i četiri karakteristike!

Preminuo je u sobičku u kući pokraj crkve »Il Gesù« u Rimu, 31. srpnja 1556, prije četrismo i pedeset godina. Bio je duša posebnih Božjih povlaštenja. Njegov je slogan bio »Ad majorem Dei gloriam — Sve na veću slavu Božju«. Čovjek sve većih aspiracija i želja. Nikad dosta za Boga. Molio se da oni koji uđu u duhovne vježbe imaju želju da gore od želja. Napisao je i *Duhovni dnevnik*. Iza sebe je ostavio oko tisuću isusovaca.

Beatificiran je 1609, kanonizirao ga je papa Grgur XVI 1622. Njemu je posvećena divna crkva sv. Ignacija u Rimu, a grob mu je u crkvi »Il Gesu«. ¹⁷ Talijanski književnik Giovanni Papini nazvao ga je »najkatoličijim od svih svetaca«. ¹⁸

Francisco Javier — Franjo Ksaverski, također Bask, rođen je u mjestu Javier, Navarra, Španjolska, 1506, prije petsto godina. Želeći se usavršiti u crkvenim službama, dospio je 1525. godine u latinsku četvrt ili latinluk u Parizu, među četiri tisuće studenata, na glasovito sveučilište Sorbonnu. A bijaše pedeset zavoda u kojima su boravili i studirali studenti sa svih strana Europe. Franjo se nastanio u kolegiju sv. Barbare. Već sljedeće 1526. godine priključio mu se u sobu kao »cimer« Petar Faber, o kojem će biti riječi kasnije, a od 1529. i Ignacije Lojolski. ¹⁹ Ksaver je u početku osjećao veliku odvratnost prema Ignaciju, a kasnije ga je prozvao »ocem moje duše«. U Parizu je Ksaver proveo jedanaest godina: četiri godine Aristotela: logika, fizika i etika, devet suhoparnih kategorija sa supstancijom, oštroumni silogizmi: lekcije, repeticije, diskusije, objeckcije, distinkcije, tuci iz dana

¹⁶ *Ignacije Loyola*, str. 23.

¹⁷ *Bibliotheca Sanctorum*, VII, str. 674–705.

¹⁸ *Ondje*, str. 689.

¹⁹ G. Schurhammer, *nav. dj.*, str. 15.

u dan. Doktorirao je filozofiju. Kao učitelj ili *magister artium* predavao je daljnje četiri godine na koledžu Dormans Beauvais, 1530–34. Zavjetovao se 1534. zajedno s Ignacijem i ostalima. Odmah je potom obavio četrdesetodnevne duhovne vježbe pod vodstvom Ignacijevim. Iz njih je izišao drugi čovjek, koji se između naslade zemaljske i nagrade nebeske opredijelio za ovu drugu, nebesku.

U Parizu je revolucija, letci lete gradom i izvan grada. Jean Calvin, jedan od agitatora, revolucionara i heretika, na letcima je pisao: »Papa i sva njegova rulja kardinala, biskupa, svećenika, redovnika i drugih hipokrita misnika i njihovih sljedbenika lažni su proroci, odvratni prevaranti, otpadnici, vuci, lažni pastiri, idololatri, zavodnici, lašci, odurni psovači, dušoubojice, zatajitelji Krista Isusa i njegove muke i smrti, lažni svjedoci, izdajnici, banditi, kradljivci časti Božje i gadni kao đavli.«²⁰ Mladi isusovci letke čitaju i smišljaju...

Dvije godine kasnije, u siječnju 1537, Ignacije je čekao Ksavera u Veneciji da pođu u Svetu Zemlju. Skupina njih, sa Ksaverom, pošla je k papi Pavlu III tražiti blagoslov za hodočašće u Palestinu i dozvolu da budu zaređeni za svećenike. Papa im je rekao kako se boji da neće moći hodočastiti u Palestinu. I nisu mogli, jer je izbio rat između Sultanata i Venecije. Ksaver je zaređen za svećenika u Veneciji, a mladu misu slavio je u Vincenci. Zapala ga je misija u Bologni, gdje mu je otac doktorirao.

Braća su se razmislila po Italiji, a portugalski kralj Ivan III zaželio je šest misionara za istočnu Indiju. Ignacije mu je preko ambasadora odgovorio: »Ako vam od desetorice dadnem šestoricu, što preostaje za ostali svijet?« Za Indiju je odredio svoga tajnika, magistra Ksavera. Bilo je to 14. ožujka 1540. Franjo je otišao u Portugal. On na obalu, a lađa mu ode ispred nosa. Tek dogodine, 7. travnja 1541, mogao je poći put Indije, u konvoju od pet lađa. Ksaver polazi iz Lisabona kao Papin legat, apostolski nuncij za određene zemlje.²¹ Sa sobom je, osim Biblije, ponio i Marulićeve *Institutiones* kao glavni izvor kateheza. Već samo putovanje trajalo je trinaest mjeseci. Došao je i do obala Brazila. Pisao je Ignaciju iz Mozambika: »Trpio sam od morske bolesti dva mjeseca. Imali smo mučnih četrdeset dana zbog mirnoće mora koja nas je uhvatila u golfu Gvineje. Poduzeli smo brigu za bolesnike koji su bili na našoj lađi. Slušao sam njihove ispovijedi, nosio sam im poputninu, pomagao sam im da umru vedrom smrću... Što se tiče putničkih nevolja, one su tako velike da ih ne bih poduzeo ni za što drugo na ovome svijetu, niti jednoga jedinoga dana.«²² I sam je bio teško bolestan.

U Indiju, u Gou, glavni grad portugalskoga kraljevstva, dospio je 6. svibnja 1542. Nastanio se u bolnici. Ležao je pokraj bolesnika na podu, a popodne bi išao u tri zatvora. Jedino je u zatvoru bilo gore negoli u bolnici. Katehizirao je, posjećivao gubave, držao im mise. Bili su to »odlični i vrlo vjerni prijatelji.«²³ Tu je proveo pet mjeseci. Njegov gubernator De Sousa poslao ga je na dno Indije među

20 *Ondje*, str. 22–23.

21 *Ondje*, str. 34.

22 G. De Rosa, *Gesuiti*, str. 98–99.

23 *Ondje*, str. 100.

Paravere, najsiromašniju kastu. U jezicima nije bio fenomen. Jedva je naučio ponešto tamil, njihov jezik. Pa i one molitve što ih je naučio napamet nije znao protumačiti na tamilu; nisu ga razumjeli. Ali su razumjeli njegov jezik ljubavi za siromašne, za bolesne, za gubave. Kad je došao, počeo je djecu krštavati, dječake poučavati; tolika je bila navala da nije imao kada izmoliti brevijar, jesti i spavati. Među njima je proveo dvije godine siromašne i teške. Znam, ti ćeš reći da su to bila serijska krštenja, nepripremljena. A ja ću tebi reći da su to najživlje kršćanske zajednice i dan danas, nakon četrsto pedeset godina. Najviše je osjećao nedostatak učitelja, katehista. Pisao je 15. siječnja 1544. ono famozno pismo koje čitamo i u brevijaru za njegov blagdan, 3. prosinca: »Premnogi ovdje samo zato ne postaju kršćani jer nema nikoga da ih privede kršćanstvu. Stoga me prečesto obuzme želja da protrčim europskim učilištima, osobito pariškim, pa da luđački iza glasa vičem i prisilim sve one koji imaju više učenosti nego ljubavi. Vikao bih: 'Jao, kako su mnoge duše, vašom krivnjom, isključene iz neba te se strovaljuju u pakao'. O kad bi oni onako žarko kako se predaju znanosti prionuli uz ovaj posao, da bi mogli položiti Bogu račun za svoju učenost i povjerene talente! A kad bi mnogi od njih, potaknuti tom mišlju i pobudeni razmatranjem božanskih zbilja, zapostavili svoje planove i ljudsku zaposlenost i posve se predali Božjoj volji i pozivu te iz sve duše zavapili: 'Evo me, Gospodine. Što hoćeš da činim. Pošalji me kamo god hoćeš, pa i u Indiju!'«

U Indiji je u mjesec dana znao pokrstiti preko deset tisuća osoba, gotovo cijelu kastu. Pripremio je jednoga svog kolegu, urođenika svećenika, da udovolji molbi jednoga plemena sa sjevera. On je pokrstio šesto pogana. Njihov im je poglavica naredio da se vrate u poganstvo. Oni nisu htjeli. Sve ih je dao poubijati. Bili su to prvi kršćanski mučenici.²⁴

Pisao je Ignaciju u Rim da ima nade za sto tisuća kršćana te godine, 1545.²⁵ Kad je čuo kakva je »žetva« u Molukama, današnjoj Indoneziji, dao se na put, 1. siječnja 1545. Zaplovio je iz Comorina u Indoneziju, također portugalsku koloniju. A tu je pronašao svašta, najviše harema malezijskih djevojaka i žena, koje su držali portugalski vojnici. Franjo je naumio krenuti odatle na oko tri tisuće kilometara udaljen poluotok Amboinu, kamo je dospio u svibnju 1546. i ostao šest mjeseci u Malaki. Tu je u prosincu 1547. čuo prvi put za nekakav Japan. Ali morao se vratiti u Indiju i rasporediti osmoricu isusovaca na posao. Najteže mu je bilo tražiti od gubernatora da kazni svoje vojnike i časnike koji su činili zloporabe, zajedno s evangelizacijom prostitucija.

U Japan će poći iz Indije 15. travnja 1549: najprije u Indoneziju, odatle na jednoj kineskoj lađi koja se zvala Razbojnik/Gusar, »Ladrao«, do Japana, a suputnik mu je bio jedan bivši japanski razbojnik, kojega je pokrstio. Poduzeo je put dugačak preko četiri i pol tisuće kilometara, uzdajući se samo u Boga i u ta dva razbojnika, kineskoga gusara i japanskoga lupeža. Poslije četiri mjeseca, 15. kolovoza, stigao je u Kagošimu. Hvali Japance kao najbolji narod koji je ikada vidio. Je-

24 G. Schurhammer, *nav. dj.*, str. 50.

25 *Ondje*, str. 53.

dino nije mogao podnijeti budističke monahe koji su se odali grijesima protiv prirode. Želio je pohoditi Myoko, grad carev, ali nije uspio. Tko bi ga pustio i u kupus kako je bio obučen, siromašan i jadan! Kad je vidio da tako ne ide, obukao se u diplomatsko odijelo, kao princ, s diplomatskim darovima. Tada je bio primljen. Tu mu je japanski gubernator dopustio propovijedati Božji zakon, čak mu je dao jedan prazni samostan. Obratio je oko petsto pogana na kršćanstvo. Čuo je za Kinu. Vratio se u Indiju iz koje nije primao pisma već dvije godine. Prepaio se što je s braćom i vratio se u Gou.

Franjo se zaželio Kine. U srpnju 1552. ukrcao se na lađu »Santa Cruz — Sveti Križ«. Došao je do otoka Sancijana pred Kinom. Izdržao je samo do 3. prosinca, kada je sa svijećom u ruci i s imenom Isusovim na usnama preminuo. Nije bilo nikoga tko bi izmolio molitve umirućih ili za pokojne. Nije bilo nikakva križa, samo nekoliko stijena stavljeno na sanduk, a u sanduku klak, da se tijelo što prije raspadne radi prijenosa u Gou. Ali Bog je dao da se tijelo nije raspalo. Kad je nakon dva i pol mjeseca bilo iskopano, bilo je čitavo. Dovezeno je u Gou i pokopano u isusovačkom kolegiju. Četrdeset godina kasnije bilo je kao živo. Godine 1614. otkinuta mu je ruka, kojom je krstio oko trideset tisuća novih krštenika. Ona se nalazi na oltaru sv. Ksavera u crkvi »Il Gesù« u Rimu. Tijelo je bilo čitavo i 1952, a nakon toga nije se više otvaralo.

Proglašen je blaženim 1619, a svetim 1622. Istoga su dana proglašeni svecima Ignacije Loyola, Franjo Ksaverski, Filip Neri i sv. Terezija Avilska.

Franjo je tipičan misionar: trpio je glad i žeđ, ekvatorijalnu vrućinu i oštrinu zime, torturu insekata i opasnosti zmija i divljih zvijeri. Uvijek angažiran u katekizmu, propovijedanju, poučavanju, molitvama, u diskusijama s brahmanima, s boncima u Japanu.

Kad je završio one prve duhovne vježbe, sebi je postavio tri cilja:

Prvo, sve na veću slavu Božju. Kako proslaviti Boga? Ne moću i novcem, nego poniznošću, služenjem bolesnicima, robovima, zatvorenici, otpadu društva. Molitvom. Njegov je cilj bio spasiti duše.

Drugo, raditi i trpjeti za Krista i za njegovo Kraljevstvo. Može se učiniti da je bio površan, da bi samo odškrinuo vrata i pošao dalje: Indija, Indonezija, Japan, Kina. Ne, on je puno više osvajao svojom trpnjom i molitvom, negoli svojom riječju. Uostalom nigdje nije dobro naučio tih jezika — indijskih, japanskih, kineskih. Kako je trpio, tako je i umro: u samoći i siromaštvu.

Treće, pomoći ljudima da prime poruku Isusovu koja jedina donosi spasenje.²⁶

Papa Benedikt XVI u svome pismu od 3. ožujka 2006, prigodom zakazana Ksaverova jubileja u Navarri, za sv. Franju kaže da nam se »ukazuje izvrsnim uzorom duhovnoga napretka, divnim slugom Kraljevstva Božjega i učiteljem širenja Evanđelja u cio svijet«. Uzor, Sluga, Učitelj!

26 Francesco Saverio, u: *Bibliotheca Sanctorum*, V, str. 1226–1238.

Petar Faber (Fabro, Favre), rođen u Savoji, današnjoj Francuskoj, 1506, prije petsto godina. U devetnaestoj godini, 1525, otišao je na studij u Pariz. Ksaverov je »cimer« i školski prijatelj od 1526. Faber je Ksaveru pomogao da se udalji od neozbiljne studentske raje. Doktorirao je filozofiju 1530. Vratio se u svoj zavičaj i ponovno u Pariz, gdje je pod vodstvom Ignacijevim obavio duhovne vježbe. Zaređen je za svećenika 1534, prvi između sedmorice isusovaca. Položio zavjete s ostalom šestoricom prvih isusovaca. Bio je hodočasnik i voditelj duhovnih vježbi. Hodočasnik po Njemačkoj, Belgiji, Španjolskoj, Portugalu. Kad je u Francuskoj bio zatvoren zajedno sa svojim odborom od Francuza, svojih sunarodnjaka, doživio je da je na kraju sedmoga dana kapetan zatvora tražio da se ispovijedi pred njim.²⁷ Pozvan je da sudjeluje na Tridentskom koncilu. Došao je u Rim 1546. i preminuo — prije četiristo šezdeset godina. Svečano proglašen blaženim 1872.²⁸

Znao je moliti: »Gospodine, daj da razumijem što radim«. Da nije ništa drugo učinio nego samo našao Petra Kanizija, kasnijega sveca i crkvenoga naučitelja, bilo bi dosta. U vođenju duhovnih vježbi druge je daleko nadmašivao, po sudu samoga sv. Ignacija.

2. Družba Isusova nekada i sada

Družba znači zajednica, skup, udruga, obitelj, skupina koja nešto zajedno poduzima, ostvaruje. Nije naglasak na »Družba« nego na »Isusova«. Isus je centar i cilj. Isus je onaj radi kojega se čovjek posvećuje, radi kojega radi; s njim živi i trpi na putu istine i ljubavi, u nadi uskrsnuća. Kao nekada apostoli Isusovi, tako sada drugovi — *compagni* Isusovi s njime druguju, njega se drže, nitko im od njega draži...

Sigurno nije u toj Družbi sve sveto i herojsko. Bilo je tu i ima nedostataka, bijede ljudske, nevjernosti Evandjelju, kao i u svakoj drugoj skupini i družbi ljudi koji su obilježeni grijesima oholosti, nečistoće, ljudskih interesa. Ali ima svetosti i herojstva kao malo gdje drugdje. U ovih četiristošezdeset godina Družbe, manje četrdeset godina kada ih nije bilo (1773–1814), Družba broji pedeset svetaca, sto četrdeset šest blaženika. Gotovo svake druge godine po jedan proglašeni blaženik. A većina je podnijela mučeništvo. To su oni časnici, hrabri predvodnici, među njima dvojica generala: sv. Ignacije i sv. Franjo Borgija. Njima treba pribrojiti tolike isusovce koji nisu proglašeni, ali jesu bili sveci, mučenici, živjeli po Evandjelju. Njihov je poglavar biran doživotno. Članovi nisu vezani na korski brevijar, niti su dužni vršiti javne pokore. Nose svećenička odijela koja nose svećenici dotične zemlje. Povezani su s papom posebnim zavjetom. Ne postoji Red prvenstveno radi bolesnika, nego da se »bave napretkom duša u životu i nauci kršćanskoj i u obrani i širenju vjere« s pomoću duhovnih vježbi, karitativnih djela, poukom đaka, ispovijedanjem i propovijedanjem... »Što je dobro općenitije, univerzalnije, to je bo-

27 T. Špidlik, Gesuiti, u: *Annuario della Compagnia di Gesù*, Roma, 2006, str. 28–29.

28 Favre, Pietro, u: *Bibliotheca Sanctorum*, V, str. 501–503.

žanskije«, rekao je sv. Ignacije u *Konstitucijama* (br. 622).²⁹ Raditi gdje je veća potreba, gdje je veća služba Božja, opće dobro, gdje je teže, napornije, gdje je veća nada u duhovni uspjeh, djelovati na ljude koji će imati utjecaja na druge.

Polovicom 16. stoljeća četiri su se potrebe ukazale pred isusovcima:

Prvo, misije u novim svjetovima: 1492. Kolumbo otkriva Ameriku; 1498. Vasco da Gama obilazi Afriku i dopire do Indije. Godine 1500. otkriven je Brazil, desetak godina kasnije Kuba, Meksiko itd. Bitna isusovačka osobina jest misionarstvo: Aljaska, Kanada, Peru, Brazil, Centralna Afrika, Indija, Filipini, Japan. U Japanu je za pedeset godina, od 1549. do 1593, bilo dvjesto sedamnaest tisuća katolika. Nigdje nisu podnijeli takvo mučeništvo i progonstvo kao u Japanu. Pa ipak, u portugalskoj Coimbri 1614. godine, javilo se sedamdeset mladih »indipetalnih« isusovaca da pođu u Japan.³⁰ Što ih više žanju, sve to bolje rastu.

Njihovo najpoznatije djelo u Latinskoj Americi bile su redukcije — *Reducciones* — koje su se sastojale u skupljanju urođenika, guaranija, stanovnika po prašumama i ravninama, po selima, koje su isusovci poučavali kršćanskoj vjeri, normama civilizirana života i obrađivanju produktivnih biljaka. To su bili centri civilizacije i obrana protiv španjolskih i portugalskih kolonizatora. Te su redukcije bile do te mjere napredne da su izazvale zavist u kolonizatora i bile su jednim od uzroka ukidanja Družbe.

Usporedo s tim njihovo je jednako važno djelo oslobađanje crnačkih robova u Africi ili djelovanje sv. Petra Clavera, »apostola crnaca« u Južnoj Americi (+1654).

Drugo, borba protiv širenja luteranske i kalvinističke hereze, da se zaustavi protestantizacija Europe. Dok se otvaraju novi svjetovi, gubi se Europa. Reforma počinje u Njemačkoj: godine 1517. Luther, 1518. Zwingli, 1536. Calvin u Baselu i Ženevi, Henrik VIII u Engleskoj 1534. itd. Iz prve sedmorice, trojica su se posebno istaknula u suzbijanju hereze i šizme. Zatim je tu i Petar Kanizije, koji je katekizmima širio pravu nauku i otkrivao onu zlu. Robert Belarmino, kardinal, i Petar Kanizije proglašeni su učiteljima Crkve.

Treće, moralno i kulturno poboljšanje klera, ne samo neukog, već i poganskog. Humanizam i renesansa pogoduju poganskoj obnovi svijeta. Da bi se mogle sučeliti temeljne zadaće Družbe, potreban je kadar; prokušani, poslušni, inteligentni i formirani kler, bilo na planu kulture, bilo na filozofsko-teološkom području.

Četvrto, širenje kršćanske kulture. To je moguće postići samo sa strogom i dugom duhovnom i kulturnom formacijom. Isusovci danas vode osam katoličkih sveučilišta od njih pedeset i pet u svijetu, među kojima je najprestižnija Gregoriana u Rimu s oko četiri tisuće studenata i tristo profesora, od kojih sto pedeset isusovaca iz svega svijeta. A od drugih osamdeset visokih učilišta u svijetu isusovci ih vode dvadeset i dva. Danas na svojim sveučilištima imaju oko dvjesto tisuća studenata.

29 G. De Rosa, *nav. dj.*, str. 134.

30 *Ondje*, str. 137. *Indipetae* — indipetalni jesu oni isusovci koji su »težili za Indijom«, Japanom, Kinom.

Crkva četrdeset godina bez Družbe Isusove. Sjetimo se jedne veličanstvene pustinje kroz četrdeset godina nakon uzorne isusovačke poslušnosti na razini cijele Crkve iz 18. i 19. stoljeća. Ukinuće — prihvaćanje. *Sint ut sunt, aut non sint*, veli generalni prepozit pater Lorenzo Ricci Papi — Neka budu kakvi jesu ili neka ih ne bude! Klement XIV franjevac — konventualac, koji je svojedobno napisao djelo *Diatriba theologica (Teološka raspra/va)* u Rimu i posvetio ga čak sv. Ignaciju Loyoli, prihvatio je svjetovni izazov — pritisak burbonske monarhije (francusko–španjolske) i ostalih europskih kraljeva i carica; 1773. godine ukinuo Družbu radi »mira u Crkvi«. ³¹

A zapravo počelo je to stotinu i više godina prije toga. Godine 1656/57. glasoviti Blaise Pascal objavio je osamnaest pisama nekom isusovačkom provincijalu (*Lettres à un Provincial*), inače remek djelo francuske književnosti, ali ciničan otrov protiv molinizma i isusovaca. To je moralno pomoglo ukinuću Družbe. A potom su se događaji strmoglavljivali ovako:

U Portugalu su isusovcima sva dobra konfiscirana 1759, četrnaest godina prije ukinuća.

U Francuskoj ljubavnica Luja XV madame Pompadour, poput Herodijade želi glavu jezuita koji su joj uskratili apsoliciju zbog bludničenja. U zemlji je zatvoreno osamdeset kolegija, koje je tri tisuće isusovaca uzorno vodilo.

Iz Španjolske je 1767. odvedeno pet i pol tisuća isusovaca na lađe i upućeno u Civittavecchia, Papinsku Državu, u progon, ostracizam. Eto ti, papa, tvoje vojske!

Iste godine istjerani su i iz Napuljskoga Kraljevstva i Kneževine Parme u Italiji.

Budući da je Družba bila *de facto* dokinuta, još joj je preostajao samo završni udarac, *de jure*. Papa izdaje breve 21. srpnja 1773, pod naslovom »Dominus ac Redemptor noster — Gospodin i Otkupitelj naš« — predaje ga generalu Družbe 16. kolovoza 1773. pod geslom: »Dok je Družbe, nema mira«, odnosno: *Aut non sint*. Budući da su kraljevi Francuske, Španjolske, Portugala i obiju Sicilija (a ni carica Marija Terezija nije se protivila), bili posve prisiljeni iz svojih kraljevstava otpustiti i istjerati isusovce, *muneris nostri compulsi necessitate (...) et ad christianae Reipublicae quietem et tranquillitatem conciliandam* (primorani nuždom svoje službe (...) i radi postizanja spokoja i mira kršćanske Države), Papa je proglasio Družbu ukinutom. ³² I to nakon dvjesto četrdeset godina njezina vrlo plodna i vrlo vjerna rada u korist Pape i Svete Stolice, osobito snagom četvrtog zavjeta, *oboedientiae Summo Pontifici*, poslušnosti Vrhovnomu svećeniku. General Ricci, poljubivši Pاپine papuče, odmah je iz audijencije pod pratnjom švicarske garde proveden i zatvoren u Castel Sant'Angelo, blizu Vatikana. Tu je bio neljudski i nekršćanski zlostavljan. Pokušan je i proces protiv njega, ali je prekinut. Prekinut mu je i život normalnom smrću 1775, nakon dvije godine zatočeništva. Pred smrt, u trenutku primanja poputnine, izjavio je pred Presvetom Euharistijom da Družba nije dala

31 G. De Rosa, *nav. dj.*, str. 143.

32 F. Callaey, *Praelectiones historiae ecclesiasticae aetatis recentioris et praesentis*, Rim, 1960, str. 105–110. Kažu da je Papa potpisao dodavši inicijale *c. f.* = *coactus feci*: prisiljen učinih. Uostalom i u samoj buli nalazi se pojam *compulsi*.

nikakva povoda svomu ukinuću, niti on svomu zatočeništvu.³³ Racionalisti, enciklopedisti, filozofi, iluministi, osobito masoni, jalove od veselja. Egzaltirano vrište zbog poniženja Svete Stolice, Svetog oca i osobito uzorna crkvenog Reda. Trijumf prosvjetiteljstva. Pokapa se mračni jezuitski red i rod! Osim u protestantskoj Pruskoj i pravoslavnoj Rusiji, gdje je carica Katarina dopustila otvaranje novicijata 1780. godine, više je isusovaca preživjelo. I Pio VI (1775–1799) nekako ih je odobrio najprije usmeno, zatim i pismeno (1784).

Posljedice? U tome naletu ukinuto je u Crkvi trideset i devet isusovačkih provincija, šezdeset i jedan novicijat, osamdeset i četiri skolastikata, sto sedamdeset i šest sjemeništa, dvjesto sedamdeset i tri misije, tristo trideset i pet rezidencija, šesto sedamdeset i devet kolegija. Red je brojio dvadeset i dvije tisuće petsto osamdeset i devet članova: skolastika, bogoslova, braće, a najviše svećenika — jedanaest tisuća dvjesto devedeset i tri od kojih najbrojniji bijahu profesori po učilištima i gimnazijama. Među njima i naš glasoviti Ruđer Bošković u Rimu.³⁴ Sve vanjske misije prestale su s radom. A isusovci bijahu:

Voditelji kontrareformacije protiv Martina Luthera i drugih heretika!

Voditelji europske mladeži. Na primjer, u Beču u neka doba na njihovu kolegiju bilo je tisuću studenata, a na cijelom Bečkom sveučilištu dvjesto studenata! Pet puta bili su jači od sveučilišta.

Odgovitelji dijecezanskoga klera koji su oni, gotovo jedini od crkvenih redova, sustavno izobražavali i odgajali. Svi drugi redovi uglavnom su gledali odgajati vlastitu mladež.

Isusovci su svoje formalno ukinuće prihvatili i poslušali besprigovornom disciplinom! Bez otpora.

Družbu je nakon četrdeset godina uspostavio Pio VII, 1814. bulom »*Sollicitudo omnium Ecclesiarum* — Briga za sve Crkve«. Opet su se obnovili. Bili su još bolji, još noviji, i još poslušniji!

Prije četrdeset godina, 1965, dostigli su vrhunac u povijesti: trideset šest tisuća trideset i osam isusovaca. Danas ih ima, prema *Annuario Pontificio* iz 2006: devetnaest tisuća osamsto pedeset (svećenika oko četrnaest tisuća),³⁵ najviše od svih redova u Crkvi (salezijanaca šesnaest tisuća šesto; franjevac, petnaest tisuća sedamsto i tako niže).

U novim suvremenim uvjetima sebi su postavili tri zadatka: navještaj vjere, promicanje kulture i dijalog s drugim vjerama i kulturama. Danas, na žalost, opadaju, kao i sve druge družbe u Crkvi.

Zaključak

Nije ju sv. Ignacije zapisao, ali se njemu pripisuje ova *scintilla* — iskrica: »Uzdaj se u Boga kao da uspjeh stvari ovisi posve o tebi a ne o Bogu; nastoj oko njih

33 G. De Rosa, *nav. dj.*, str. 143.

34 B. Čavec, Ruđer Bošković i ukinuće Družbe Isusove, u: *Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa o Ruđeru Boškoviću*, Zagreb, 1991, str. 279–281.

35 *Annuario Pontificio*, Roma, 2006, str. 1458.

svim zalaganjem ali tako kao da ti ne trebaš ništa raditi a Bog sam sve treba uraditi«. ³⁶ Uvjereni smo da će Duh Sveti i danas iz hrvatskoga naroda i iz cijele Crkve podići odlučnih Ignacija, odličnih Ksavera i velikodušnih Fabera da nastave njihovo djelo *Ad majorem Dei gloriam* — Sve na veću slavu Božju i na spas neumrlih duša.

JUBILEES OF THE GREAT JESUITS: LOYOLA, XAVIER AND FABER

Ratko Perić

Summary

This article is the author's contribution to this year's celebration of three Jesuit anniversaries. The Order of the Society of Jesus commemorates the 450th anniversary of the death of its founder Ignatius of Loyola (1556), the 500th anniversary of the birth of the renowned missionary Francis Xavier and also of the brilliant theologian and conductor of spiritual retreats Peter Faber (1506). In the first section the author presents a brief account of their lives and works, while the second section deals with their charisms and with a history of the Jesuit Order's activity.

Key words: the Society of Jesus, Jesuits, Ignatius of Loyola, Francis Xavier, Peter Faber, Jesuit jubilees.

36 G. De Rosa, *Gesuiti*, str. 87: »Confida in Dio come se il successo delle cose dipendesse tutto da te e per nulla da Dio; applicati ad esse con tutto l'impegno, ma come se tu non dovessi far niente e Dio solo dovesse fare tutto«.